

AKADEMIK
VINKO ŽGANEC
 (1890—1976)

Kad je potkraj 1963. godine dr Vin-ko Žganec pošao u mirovinu, ništa se nije smanjio opseg njegova etnomuzikološkog rada. Žgančeva se djelatnost promijenila samo u tome što više nije ulazila u program rada Instituta za narodnu umjetnost (od 1. VII 1977. Zavod za istraživanje folkloru Instituta za filologiju i folkloristiku) u Zagrebu. U narednih desetak godina Žganec je postupno sve rjeđe dolazio u Institut, ali smo znali da veliki sakupljač i istraživač hrvatske folklorne glazbe i dalje još neumorno radi. Imali smo, uostalom, prilike da čitamo radove koje je objavljivao u to vrijeme.

Kad je potkraj 1976. godine akademik Vinko Žganec završio svoj životni put, svojim je bogatim zbirkama i značajnim radovima i dalje ostao prisutan u etnomuzikološkoj djelatnosti naše republike, bilo da se i danas stručnjaci neposredno služe rezultatima njegova rada, bilo da Žgančeva dostignuća potiču na dopune i korekture, na dalje razvijanje i unapređivanje etnomuzikološkog istraživanja i proučavanja u Hrvatskoj.

Kakav je bio životni put prvog direktora Instituta za narodnu umjetnost?

Žganec započinje svoj život u medimurskom selu Vrtišinci 1890, pohađa srednju školu u Varaždinu i Zagrebu, gdje završava teološki i pravni fakultet te postiže doktorat prava. Glazbenu umjetnost uči za vrijeme studija teologije, kad uz koralno pjevanje sudjeluje i u pjevačkom zboru »Vijenac«. Uz to privatno studira harmoniju, kontrapunkt i glazbene forme kod profesora Franje Dugana.

Prikupljanjem narodnih napjeva započinje Žganec još kao srednjoškolac 1908. u svom rodnom mjestu. U godinama neposredno pred prvi svjetski rat uvježbava pjevački zbor svog prijatelja Jurja Lajtmana u Kotoribi, gdje zapisuje i narodne pjesme. U zbirkama **Hrvatske pučke popijevke iz**

Međimurja Žganec najprije objavljuje harmonizacije i obrade (1. svezak 1916, 2. svezak 1920, drugo izdanje 1. sveska 1921. godine), a zatim pod istim naslovom dva sveska (1924. i 1925), 638 svjetovnih i 264 pučka crkvena napjeva u izdanju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti uz popratnu studiju i komentare. Najviše priznanja i popularnosti u široj javnosti stječe Žganec upravo tim svojim međimurskim zbirkama, posebno onom iz 1916. godine. Na značenje tih djela ukazuje i činjenica da su nakon više od pedeset godina doživjela ponovna izdanja. Društvo hrvatskih skladatelja objavilo je treće izdanje 1. sveska 1971, a drugo izdanje 2. sveska 1973. godine.

U vrijeme između dva rata Žganec petnaestak godina provodi kao advokat u Somboru. Tu uz pravničku djelatnost nastavlja zapisivanje i skupljanje narodnih napjeva, a za vrijeme praznika vraća se u Međimurje, dalje istražuje, pronalazi nove pjevače i prikuplja novu građu. Dok radi u Somboru, u kraćem je pismenom kontaktu s poznatim mađarskim kompozitorom i etnomuzikologom Béloom Bartókom, koji se tada zanimao za folklornu glazbu u Jugoslaviji.

Početak drugoga svjetskog rata Žganec se vraća u Zagreb. Objavljuje svoje harmonizacije i slobodne obrade narodnih napjeva za muške, ženske, mješovite i dječje zborove. Kao tajnik Hrvatskog autorskog društva (HAD) nastoji da HAD osnuje arhiv narodnih pjesama. U tu svrhu postiže da HAD tiska 40.000 tiskanica, formulara za zapisivanje napjeva pjesama, potpunih tekstova sa svim ponavljanjima i svim potrebnim podacima o izvođaču, zapisivaču te o vremenu i mjestu zapisivanja. Ove će formulare — s neznatnim izmjenama — početkom pedesetih godina ponovno tiskati Institut za narodnu umjetnost i Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti (JAZU) za potrebe svog Odbora za narodni život i običaje.

Neposredno nakon oslobođenja Žganec u vlastitoj nakladi izdaje **Pjesme jugoslavenskih Rusina** (zbirku harmonizacija, 1946). Kao muzikolog u Etnografskom muzeju u Zagrebu pored vlastita terenskog istraživačkog rada organizira i rad vanjskih suradnika, među njima Ivana Matetića-Ronjgova

i Antuna Dobronića. Kao etnomuzikolog prati općinske i pokrajinske smotre folkloru što ih organiziraju Seljačka sloga i Savez kulturno-prosvjetnih društava Hrvatske. Zbog Žgančeve velike aktivnosti Muzikološki se odsjek ubrzo odvajava od Muzeja i 1948. postaje jezgrom novoosnovanog Instituta za narodnu umjetnost (INU). U tadašnjim Muzičkim novinama (III/1948, br. 5—6, Zagreb 1948) Žganec objavljuje načela i upute za zapisivanje i sistematizaciju narodnih napjeva u članku **Kako da leksikografiramo pučke popijevke**. Kao prvi direktor INU i od 1948. dopisni član JAZU Žganec pored vlastita rada uspijeva organizirati i veći broj vanjskih suradnika — bilo Instituta, bilo Odbora za narodni život i običaje JAZU.

Uz toliki rad javljaju se i značajni rezultati. Tu je velika i bogato ilustrirana zbirka **Hrvatske narodne pjesme i plesovi**, izdanje Seljačke sloge, 1951, uz popratnu Žgančevu etnomuzikološku raspravu **Osnovni stilovi hrvatskih narodnih pjesama**. JAZU izdaje zbirku narodnih popijevaka iz Hrvatskog zagorja, gdje Žganec objavljuje 1134 vokalne i 9 instrumentalnih melodija, i to pod naslovima **Napjevi 1950 i Tekstovi 1952**. Sistematsko praćenje smotri, festivala i terenska istraživanja donose i velik međunarodni uspjeh — festival seoskih skupina pjevača, plesača i svirača iz čitave Jugoslavije, priređen u povodu IV. konferencije Međunarodnog savjeta za folklornu glazbu (IFMC) 1951. godine u Opatiji. Žganec postaje predsjednik Jugoslavenskog nacionalnog komiteta IFMC (1952—1967) i član Izvršnog odbora IFMC (1955—1967). Glavni je inicijator osnivanja Udruženja muzičkih folklorista 1952. u Puli, predsjednik Društva folklorista Hrvatske 1955—1963, nakon toga doživotni počasni predsjednik tog društva. Pored vrlo intenzivna istraživačkog i prikupljačkog rada u domovini Žganec sudjeluje referatima i na međunarodnim skupovima i objavljuje radove u inozemstvu (Journal IFMC, Studia memoriae Bélae Bartók sacra, Studia musicologica, Südosteuropaschriften). Uređuje zbornike radova s kongresâ Saveza udruženja folklorista Jugoslavije.

Početakom šezdesetih godina, kad je navršio 70 godina života, Žgančeva,

je djelatnost tolika da je u ovom kratkom pregledu nikako ne možemo obuhvatiti u cijelosti. Navest ćemo samo krupnija dostignuća. Još 1958. izlazi zbirka **Međimurje u svojim pjesmama**. U vlastitoj nakladi izdaje **Muzički folklor, I. Uvodne teme i tonske osnove** (1962). »Tekst ove knjige« — objašnjava autor u predgovoru — »uređen je na osnovu bilježaka i zapisa... za predavanja o muzičkom folkloru za studente Muzičke akademije u Zagrebu«. Iste godine JAZU objavljuje zbirku **Hrvatske narodne popijevke iz Koprivnice i okoline** (407 napjeva, opsežne muzikološke analize), a 1964. u Čakovcu izlazi **Jačkar**, zbirka narodnih pjesama Gradišćanskih Hrvata, koje je sabrao Martin Meršić, a redigirao, komentirao i 32 napjeva sam zapisao Vinko Žganec.

Posebno valja upozoriti na svestranost kojom Žganec pristupa istraživanju glazbenog folkloru. Istančanom pažnjom traži i bilježi tekstove pjesama, pogotovo one starije. Izvrstan primjer te njegove djelatnosti je zbirka **Hrvatske narodne pjesme kajkavske** (1950), koju je uredio i bogato komentirao.

Drugi pokazatelj Žgančeve svestranosti je njegov pristup narodnim plesovima. On pronalazi svoj vlastiti sistem zapisivanja plesnih koraka, jednostavan i jasan, zasnovan na muzičkoj notaciji i lako primjenljiv u brzom terenskom zapisivanju.

Treće područje, koje je negdje izravno, negdje posredno vezano za folklornu glazbu — jest Žgančevo istraživanje, magnetofonsko snimanje i zapisivanje napjeva tradicionalnog pučkog glagoljaškog pjevanja na širokom području od otoka Krka do Poljica u planinskoj Dalmaciji. O predmetu te svoje djelatnosti Žganec referira na međunarodnom kongresu balkanologa u Gracu 1970. godine pod naslovom **Glagoljaško pjevanje kao dragocjeno kulturno-historijsko nasliedstvo Hrvata**.

Tek dvadeset godina nakon izlazenja zbirke pjesama iz Hrvatskog zagorja JAZU u 44. knjizi »Zbornik za narodni život i običaje južnih Slaveana« objavljuje opsežnu etnomuzikološku studiju, koja je bila prvobitno zamišljena kao prvi svezak uz **Napjeve i Tekstove**. U hrvatskoj etnomuzikološkoj djelatnosti ta je Žgančeva raspra-

va bez sumnje dosad najveća analitička studija folklorne glazbe. U njoj autor sustavno izlaže svoje metode rada, sisteme klasifikacija i raspoređivanja građe i objavljuje neobično bogata popratna zapažanja i bilješke.

Godine odmiču, a akademik Vinko Žganec (od 1966. redovni član JAZU) još je uvijek vrlo aktivan. Godine 1974. izlazi iz tiska zbirka **Pučke popijevke Hrvata iz okolice Velike Kaniže u Mađarskoj** kao jedan od rezultata Žgančeva višegodišnjeg istraživanja narodnih pjesama Hrvata u Mađarskoj.

Međutim, Žganec nije uspio doživjeti izdanje svoje velike nove zbirke

narodnih pjesama iz Međimurja (oko 3000 napjeva), koju je pripremao u suradnji s mađarskim etnomuzikologom drom Lajošem Kišem. Nije dočekao izdanje zbirke narodnih popijevaka iz okolice Zeline, ni objavljivanje zbirke napjeva crkvenog pučkog pjevanja iz Brusja na otoku Hvaru, što je također pripremio za tisak. Smrt je 12. prosinca 1976. prekinula njegov izvanredno dinamičan i bogat život, život čovjeka koji je sve svoje sile posvetio prikupljanju, istraživanju i objavljivanju hrvatskog glazbenog folkloru.

Jerko BEZIĆ